

ผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานไทย และโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในประเทศไทย*

(The impacts of immigration on internal migration
and industry composition in Thailand)

กิริยา กุลกลการ¹

Abstract

This empirical paper studies the impact of unskilled immigration from neighboring countries on the internal migration patterns of native Thais at the provincial level. We find that provinces with more immigrant workers also have a higher inflow of natives than provinces with fewer immigrant workers. This paper also studies the impact of unskilled immigration on the structure of production and employment. We find that provinces with more immigrant workers have a relatively small agricultural sector, whether measured by production or employment, than do provinces with fewer immigrant workers.

Keywords: Immigrant inflows, Internal migration flows, Industry Composition

* งานศึกษานี้ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

¹ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, kiriya@econ.tu.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นงานศึกษาเชิงประจักษ์ที่ทำการศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือต่อการย้ายเข้าสู่สุทธิของคนไทย โดยใช้ข้อมูลในระดับจังหวัด ผลการศึกษาพบว่า แรงงานต่างด้าวมีอิทธิพลทางบวกต่อการย้ายเข้าสู่สุทธิของจังหวัด นอกจากนี้ ยังได้ศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในระดับจังหวัดในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวมากจะมีสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมต่ำกว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวน้อย

คำสำคัญ: แรงงานต่างด้าว, การย้ายถิ่นภายในประเทศ, โครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหา

จากตัวเลขประมาณการในปี พ.ศ. 2553 แรงงานต่างด้าวในประเทศไทย ทั้งที่ถูกกฎหมายและผิดกฎหมายมีอยู่ประมาณ 2-2.5 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 6 ของกำลังแรงงานไทยทั้งหมด หรือร้อยละ 10 ของกำลังแรงงานไทยที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า และมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อยๆ

จากการสำรวจความคิดเห็นของคนไทยจำนวน 4,148 คน โดยมหาวิทยาลัยอัสสัมชัญในปลายปี พ.ศ. 2549 พบว่า ร้อยละ 59 ของประชากรไทย มีความเห็นว่า รัฐบาลไทยไม่ควรอนุญาตให้แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในประเทศไทย มีเพียงร้อยละ 10 เท่านั้นที่เห็นว่า รัฐบาลควรเพิ่มจำนวนแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย และร้อยละ 83 เชื่อว่า การเข้ามาทำงานของแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยมีผลให้อัตราค่าจ้างของแรงงานไทยลดต่ำลง นอกจากนี้ ยังมีความกังวลในเรื่องปัญหาความปลอดภัยและความมั่นคงในประเทศ บ้างก็เห็นว่าแรงงานต่างด้าวเป็นภาระในเรื่องการคลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้ามาใช้บริการทางสาธารณสุข บ้างก็กังวลถึงผลในระยะยาวในเรื่องลูกหลานของแรงงานต่างด้าวที่เกิดและโตในแผ่นดินไทยที่ต้องเข้าโรงเรียนและรับการดูแลสุขภาพสูงขึ้น พื้นฐานอื่นๆ และมีผลต่อจำนวนประชากรต่างด้าวให้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ อีกด้วย ซึ่งที่ผ่านมารัฐบาลยังไม่มียุทธศาสตร์ในเรื่องนี้อย่างชัดเจนว่าควรจะกีดกันหรือควรเปิดเสรีเรื่องแรงงานต่างด้าว อีกทั้งงานศึกษาในเรื่องนี้ยังมีอยู่จำนวนน้อยมาก

ปัญหาที่ควรศึกษาอย่างเร่งด่วน คือ ผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อเศรษฐกิจไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อตลาดแรงงานไทย ตามทฤษฎีเศรษฐศาสตร์หากแรงงานต่างด้าวและแรงงานไทย มีคุณลักษณะเหมือนกันและสามารถทดแทนกันได้ในการผลิต การเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวย่อมมีผลให้ค่าจ้างแรงงานลดต่ำลงตามหลักอุปสงค์อุปทาน แต่ทฤษฎีนี้ตั้งอยู่บนสมมติฐาน 3 ข้อหลักๆ คือ แรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวมีคุณลักษณะเหมือนกันทุกประการ แรงงานไทยไม่สามารถเคลื่อนย้ายไปยังพื้นที่อื่นๆได้ และผู้ผลิตไม่เปลี่ยนแปลงการผลิต ทั้งในเรื่องการใช้เทคโนโลยีและปัจจัยการผลิตตลอดจนชนิดของสินค้าที่ผลิต แต่ในความเป็นจริงอาจมีเป็นเช่นนั้น แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ในขณะที่แรงงานไทยมีการศึกษาสูงขึ้น แรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ทำงาน เกษตรกรรม ประมง และก่อสร้าง ซึ่งเป็นงานที่คนไทยไม่ทำแล้วในปัจจุบัน นอกจากนี้ แรงงานไทย อาจย้ายไปทำงานที่อื่นได้ เช่น ในกรุงเทพฯ หรือต่างประเทศ รวมทั้งผู้ประกอบการอาจเปลี่ยนแปลง การผลิต โดยหันไปผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นมากขึ้นเพื่อได้รับประโยชน์จากค่าจ้างแรงงานที่ต่ำลงก็เป็นได้

บทความนี้จะศึกษาว่าการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวมียผลให้แรงงานไทยย้ายออกหรือไม่ โดยมีสมมติฐานว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่หนาแน่นจะมีแรงงานไทยย้ายออกจากจังหวัดมากกว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่เบาบาง นอกจากนี้ จะศึกษาด้วยว่าการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวมียผลกระทบอย่างไรต่อโครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน โดยมีสมมติฐานว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่หนาแน่นจะมีสัดส่วนการผลิตของภาคเกษตรกรรมสูงกว่าและภาคอุตสาหกรรมต่ำกว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวอยู่เบาบาง ซึ่งหากพบว่า แรงงานต่างด้าวมียผลให้แรงงานไทยอพยพย้ายออกจากพื้นที่ หรือมีผลให้โครงสร้างการผลิตและการจ้างงานมีสัดส่วนการผลิตสินค้าภาคเกษตรกรรมสูงก็จะสนับสนุนผลของ Kulkolkarn & Potipiti (2007) ที่ไม่พบผลกระทบทางลบของแรงงานต่างด้าวต่อค่าจ้างแรงงานไทยโดยเฉลี่ย เนื่องจากการปรับตัวดังกล่าวส่งผลลดแรงกดดันทางลบของแรงงานต่างด้าวต่อค่าจ้างแรงงานไทย

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานไทยระหว่างจังหวัด
- เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อโครงสร้างการผลิต

2. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการโครงสร้างการจ้างงานในอุตสาหกรรมของแรงงานท้องถิ่น

3. วรรณกรรมปริทัศน์

การเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือทำให้ส่วนผสมของปัจจัยการผลิต (Input mix) หรือทักษะของแรงงาน (Skill mix) ในระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งระบบเศรษฐกิจสามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงนี้ได้ 4 รูปแบบ คือ

1. การเปลี่ยนแปลงของตลาดแรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าจ้าง โดยแรงงานไร้ฝีมือได้รับค่าจ้างต่ำลงและแรงงานมีฝีมือได้รับค่าจ้างเพิ่มขึ้น เพราะแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือทำงานทดแทนกับแรงงานไทยไร้ฝีมือ ในขณะที่ทำงานเสริมกันกับแรงงานไทยมีฝีมือ
2. การเคลื่อนย้ายของแรงงานท้องถิ่น โดยแรงงานท้องถิ่นไร้ฝีมือมีแนวโน้มย้ายออกจากพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวหนาแน่น เพื่อหนีค่าจ้างที่ลดต่ำลง ราคาที่อยู่อาศัยที่เพิ่มสูงขึ้น และปัญหาดังกล่าว เช่น ความแออัดขัดแย้ง และอาชญากรรม
3. การเปลี่ยนแปลงส่วนผสมของเครื่องจักรและเทคโนโลยี (Technology mix) โดยใช้เครื่องจักรและเทคโนโลยีที่ประหยัดแรงงานในสัดส่วนที่น้อยลง
4. การเปลี่ยนแปลงส่วนผสมของสินค้าที่ผลิต (Output mix) โดยผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานไร้ฝีมือในสัดส่วนที่มากขึ้นตามทฤษฎี Rybczynski

งานศึกษาที่ผ่านมา (Altonji & Card 1991; Lalonde & Topel 1991) มักศึกษาผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการเปลี่ยนแปลงของค่าจ้างด้วยวิธี Spatial correlation ซึ่งงานศึกษาส่วนใหญ่ไม่พบว่า การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวทำให้ค่าจ้างของแรงงานท้องถิ่นในประเทศอเมริกาและยุโรปลดต่ำลง หรือหากพบว่าลดต่ำลงก็มีขนาดไม่มากนัก ด้วยเหตุนี้ งานศึกษาต่อมา (Card 2001; Kriz & Gurak 2001; Card & Di Nardo 2000; Hatton & Tani 2003) จึงให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่ 2 แต่ก็ไม่พบว่าแรงงานต่างด้าวมีผลต่อการย้ายถิ่นระหว่างรัฐของแรงงานท้องถิ่นในประเทศสหรัฐอเมริกาและอังกฤษอย่างมีนัยสำคัญ ต่อมางานศึกษาใหม่ๆ ได้ให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบที่ 3 และแบบที่ 4 โดยงานศึกษาเชิงเศรษฐมิติของ Lewis (2005) ได้หาความสัมพันธ์ระหว่างระดับเทคโนโลยีเฉลี่ยของโรงงานกับความหนาแน่นของแรงงานต่างด้าวในพื้นที่ของประเทศสหรัฐอเมริกา พบว่า โรงงานในพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือจำนวนมาก จะใช้

เทคโนโลยีในระดับต่ำกว่าโรงงานที่อยู่ในพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือจำนวนน้อย ทั้งนี้เพราะแรงงานต่างด้าวซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานไร้ฝีมือทำให้อุปสงค์ต่อเทคโนโลยีลดลง ยิ่งไปกว่านั้นยังพบว่าในพื้นที่ที่มีอัตราการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือสูงก็ยังคงมีการรับเอาเทคโนโลยีมาใช้ในโรงงานช้าลงหรือน้อยลง และงานศึกษาของ Quispe-Agnoli & Zavodny (2002) พบว่า การใช้แรงงานต่างด้าวไม่ได้มีผลต่อโครงสร้างการผลิตของรัฐต่างๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1982-1992 แต่พบว่า รัฐที่มีแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นมากจะมีสัดส่วนการจ้างงานในอุตสาหกรรมการผลิตที่ใช้แรงงานฝีมือต่ำกว่ารัฐที่มีแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นน้อย

สำหรับงานศึกษาในประเทศไทย มีการศึกษาถึงผลกระทบต่อค่าจ้างแรงงาน โดย TDRI ใช้แบบจำลอง CGE ประมาณว่า การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวจำนวน 70,000 คนในปี 1995 ทำให้ค่าจ้างของแรงงานไทยที่มีการศึกษาดำกว่าประถมลดลงร้อยละ 3.5 งานศึกษาของ Kulkolkarn & Potipiti (2007) ใช้แบบจำลองเศรษฐกิจเพื่อศึกษาว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวหนาแน่นมีการเพิ่มขึ้นของค่าจ้างน้อยกว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวเบาบางหรือไม่ และไม่พบความสัมพันธ์ดังกล่าวทั้งต่อค่าจ้างของแรงงานมีฝีมือและไร้ฝีมือ ค่าจ้างของแรงงานภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร และค่าจ้างของแรงงานวัยหนุ่มสาวและแรงงานมีอายุ งานศึกษาของ Bryant & Rukumnuaykit (2008) ซึ่งใช้วิธีการศึกษาค้นคว้าคลึงกับ Kulkolkarn & Potipiti (2007) พบว่า หากแรงงานต่างด้าวเพิ่มขึ้นร้อยละ 10 จะส่งผลทำให้ค่าจ้างแรงงานไทยลดลงร้อยละ 0.23 ซึ่งมีผลกระทบน้อยมาก

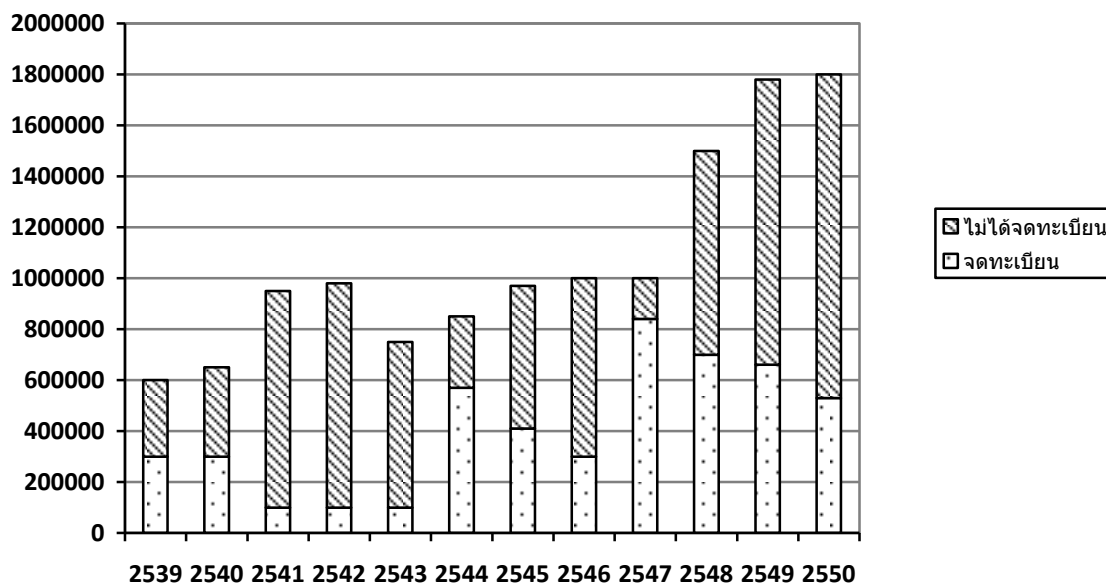
นอกจากนี้ ยังมีงานศึกษาของ กิริยา กุลกลการ (2009) ศึกษาถึงลักษณะของกิจการในอุตสาหกรรมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มที่ใช้แรงงานต่างด้าวเปรียบเทียบกับกิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าว พบว่า กิจการที่ใช้แรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์ดีกว่ากิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าว 12 ประการจากทั้งหมด 26 ประการในเรื่องเกี่ยวกับการลงทุน เครื่องจักร เทคโนโลยี นวัตกรรม และความสามารถในการแข่งขัน เช่น กิจการที่ใช้แรงงานต่างด้าวนิยมใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ผลิตในประเทศ ในขณะที่กิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าวนิยมใช้เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ผลิตในต่างประเทศ เครื่องจักรของกิจการที่ใช้แรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์มากกว่าเครื่องจักรของกิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าว และกิจการที่ใช้แรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์ไทยเป็นเจ้าของกิจการ 100% ในขณะที่กิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าวมีชาวต่างชาติถือหุ้นอยู่ด้วย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม งานศึกษาไม่พบว่า ความสามารถในการแข่งขันของกิจการที่ใช้แรงงานต่างด้าวดำกว่าความสามารถในการแข่งขันของกิจการที่ไม่ใช้แรงงานต่างด้าวอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

บทความนี้ซึ่งจะศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อตัวแปรอื่นๆ นอกเหนือจากผลกระทบต่อค่าจ้างและการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยี คือ การเคลื่อนย้ายแรงงานท้องถิ่น โครงสร้างการผลิตและโครงสร้างการจ้างงาน จึงจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อความเข้าใจถึงผลกระทบของการใช้แรงงานต่างด้าวต่อเศรษฐกิจชัดเจนขึ้น และนำไปสู่นโยบายการบริหารจัดการแรงงานต่างด้าวที่เหมาะสมต่อไป โดยในส่วนที่ 4 จะกล่าวถึงภาพรวมแรงงานต่างด้าวในประเทศไทยทั้งในเรื่องจำนวน สัญชาติ พื้นที่ที่ทำงาน และประเภทงานที่ทำ ในส่วนที่ 5 จะกล่าวถึงโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในประเทศไทย ในส่วนที่ 6 จะกล่าวถึงการย้ายถิ่นระหว่างจังหวัดของประชากรไทย ในส่วนที่ 7 จะศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานภายในประเทศ ในส่วนที่ 8 จะศึกษาถึงผลกระทบต่อโครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน โดยในแต่ละส่วนของส่วนที่ 7 และ 8 จะกล่าวถึงกรอบความคิดทางทฤษฎี วิธีการวิจัย และผลการศึกษา ในส่วนที่ 9 จะเป็นบทสรุปและข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาในอนาคต

4. แรงงานต่างด้าวในประเทศไทย: จำนวน สัญชาติ พื้นที่ที่ทำงาน และประเภทงานที่ทำ

จำนวนแรงงานต่างด้าวประมาณการทั้งหมดในประเทศไทยมีจำนวนเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ จาก 0.7 ล้านคนในปี พ.ศ. 2539 เป็น 1.8 ล้านคนในปี พ.ศ. 2550 ในขณะที่ตัวเลขของแรงงานที่ได้รับการขึ้นทะเบียนกลับมีจำนวนขึ้นลงไม่แน่นอน ดังแสดงในรูปที่ 4.1 โดยส่วนใหญ่แรงงานต่างด้าวที่ไม่ขึ้นทะเบียนมีจำนวนสูงกว่าแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียน ยกเว้น ปี พ.ศ. 2544 และ 2547 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลเปิดให้มีการจดทะเบียนแรงงานต่างด้าวครั้งใหญ่ของประเทศ ความผันผวนของตัวเลขแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนนี้เกิดจากนโยบายแรงงานต่างด้าวของไทยที่มีลักษณะระยะสั้น ไม่ชัดเจน ไม่แน่นอน และไร้ทิศทาง ทำให้ผู้ปฏิบัติขาดความเข้มงวดในการป้องกัน ปรามปราม และส่งกลับ ส่วนนายจ้างและแรงงานต่างด้าวก็ไม่เห็นประโยชน์ของการจดทะเบียนที่ต้องมีค่าใช้จ่ายสูงและเสียเวลาดำเนินการมาก อีกทั้งยังเป็นเพราะการจดทะเบียนในแต่ละครั้งเปิดรับเฉพาะการต่ออายุแรงงานต่างด้าวที่เคยจดทะเบียนแล้วเท่านั้น ทำให้แรงงานที่เข้ามาใหม่หรือมีการเปลี่ยนแปลงนายจ้างไม่สามารถขึ้นทะเบียนและต่ออายุได้ ตามลำดับ

รูปที่ 4.1
จำนวนแรงงานต่างด้าวในประเทศไทย พ.ศ. 2539-2550

ที่มา: กระทรวงแรงงาน อ้างถึงใน Martin (2007)

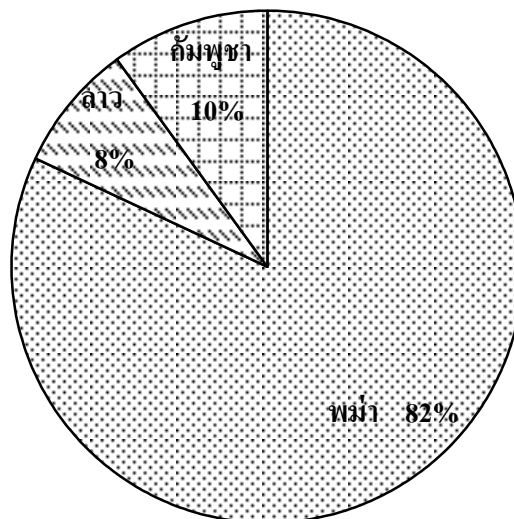
ณ เดือนมกราคม พ.ศ. 2553 แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ คือ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่จดทะเบียนมีจำนวนทั้งสิ้น 1,315,932 คน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นแรงงานพม่าจำนวน 1,079,991 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 82 รองลงมาคือ กัมพูชา จำนวน 124,902 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 9.5 และลาว จำนวน 111,039 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 8.5 ดังแสดงในรูปที่ 4.2 อย่างไรก็ตาม คาดว่ามีแรงงานต่างด้าวทั้งที่จดทะเบียนและไม่จดทะเบียนในประเทศไทยรวมราว 2-2.5 ล้านคน

หากพิจารณาถึงพื้นที่ที่แรงงานต่างด้าวทำงานอยู่ พบว่า แรงงานต่างด้าวกระจุกตัวอยู่หนาแน่นในจังหวัดที่มีความต้องการแรงงานสูงได้แก่ จังหวัดที่เป็นเมืองใหญ่ ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และเชียงใหม่ จังหวัดที่มีโรงงานอุตสาหกรรมอยู่มาก เช่น สมุทรสาคร ชลบุรี สมุทรปราการ ปทุมธานี และระยอง จังหวัดที่มีภาคบริการขนาดใหญ่ ไม่ว่าจะเป็นการท่องเที่ยวและการโรงแรม เช่น

สุราษฎร์ธานี และภูเก็ต และจังหวัดติดชายแดน เช่น ตาก ระนอง และกาญจนบุรี และหากพิจารณาจากจำนวนแรงงานต่างด้าวจำแนกตามภูมิภาค พบว่า ปริมาณของกรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่ที่มีแรงงานต่างด้าวทำงานอยู่มากที่สุดจำนวน 340,724 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 25.9 รองลงมาคือ ภาคใต้จำนวน 298,023 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 22.6 กรุงเทพมหานครจำนวน 251,143 คน หรือร้อยละ 19.1 ภาคกลาง 248,608 คน หรือร้อยละ 18.9 ภาคเหนือจำนวน 156,472 คน หรือร้อยละ 11.9 และภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 20,962 คน หรือเพียงร้อยละ 1.6 เท่านั้น ดังแสดงในรูปที่ 4.3 โดยแรงงานต่างด้าวส่วนใหญ่ทำงานให้บริการต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 18.1 รองลงมาคือ เกษตรและปศุสัตว์ ร้อยละ 16.9 ก่อสร้าง ร้อยละ 16.8 ต่อเนื่องประมง ร้อยละ 10.4 และผู้รับใช้ในบ้าน ร้อยละ 9.9 ดังแสดงในรูปที่ 4.4

รูปที่ 4.2

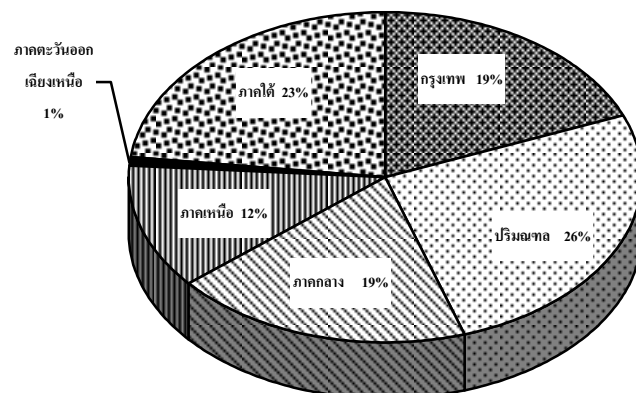
สัดส่วนแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับอนุญาตทำงาน
คงเหลือ ณ เดือนมกราคม 2553

ที่มา : กระทรวงแรงงาน

รูปที่ 4.3

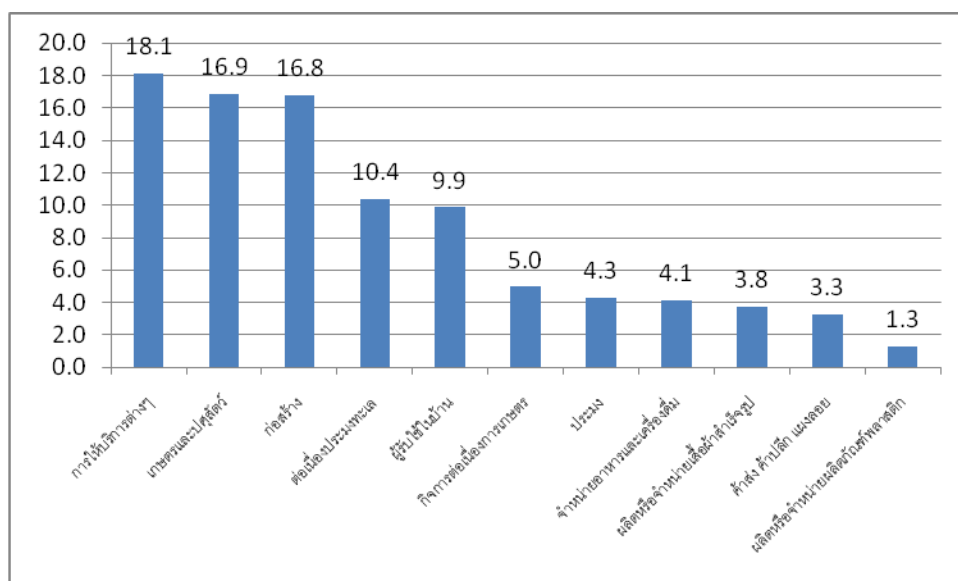
จำนวนแรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือจำแนกตาม
ภูมิภาคที่ทำงานอยู่ ณ เดือนมกราคม 2553

ที่มา: กระทรวงแรงงาน

รูปที่ 4.4

แรงงานต่างด้าว 3 สัญชาติ พม่า ลาว และกัมพูชา ที่ได้รับอนุญาตทำงานคงเหลือจำแนก
ตามประเภทกิจการ ณ เดือนมกราคม 2553

ที่มา: กระทรวงแรงงาน

5. โครงสร้างการผลิตและการจ้างงานของประเทศไทย

ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ในปี พ.ศ. 2504-2509 และฉบับที่ 2 ในปี พ.ศ. 2510-2514 โดยแผนพัฒนาทั้งสองมุ่งเน้นการผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า (Import substitution) ต่อมาในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) จึงได้เปลี่ยนมามุ่งเน้นการผลิตเพื่อการส่งออก (Export oriented) ส่งผลให้โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากจากเศรษฐกิจที่พึ่งพิงภาคเกษตรกรรมมาเป็นเศรษฐกิจที่มีภาคอุตสาหกรรมเป็นภาคที่สร้างรายได้และการเจริญเติบโตให้กับเศรษฐกิจไทยสูงที่สุด เห็นได้จากสัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของภาคเกษตรกรรมที่ลดลงจากร้อยละ 40.2 ในปี พ.ศ. 2503 เหลือเพียงร้อยละ 11.4 ในปี พ.ศ. 2551 ในขณะที่สัดส่วนผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศของภาคอุตสาหกรรมได้เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 18.3 ในปี พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 44.5 ในปี พ.ศ. 2551 ส่วนสัดส่วนของภาคบริการเพิ่มขึ้นเพียงเล็กน้อยจาก 41.5 ในปี พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 44.1 ในปี พ.ศ. 2551 ในขณะเดียวกัน เศรษฐกิจไทยได้มีการขยายตัวในอัตราที่สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปี พ.ศ. 2528-2533 ที่อัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศสูงถึงร้อยละ 10 ต่อปี โดยภาคการส่งออกถือเป็นกลจักรสำคัญยิ่งต่อการเติบโตอย่างรวดเร็ว หากพิจารณาจากสัดส่วนของมูลค่าการส่งออกเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในประเทศแล้ว พบว่า เพิ่มขึ้นอย่างมากเป็นร้อยละ 70 ในปี พ.ศ. 2551 เมื่อเทียบกับร้อยละ 12 ในปี พ.ศ. 2514 ซึ่งการส่งออกที่เพิ่มสูงขึ้นนี้มีส่วนสำคัญมาจากการที่ประเทศญี่ปุ่น และประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย อันได้แก่ เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ ได้ย้ายฐานการผลิตมาลงทุนในประเทศไทยเพื่อใช้ประโยชน์จากค่าแรงราคาถูก ค่าเงินบาทที่อ่อนค่าลงโดยเปรียบเทียบ และสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (จีเอสพี) การเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทยนี้ส่งผลให้ตลาดแรงงานไทยเปลี่ยนแปลงตามไปอย่างมากด้วย

ในอดีตภาคเกษตรกรรมเป็นภาคที่ดูดซับแรงงานส่วนใหญ่ของประเทศ โดยการจ้างงานในภาคเกษตรมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 82 ในปี พ.ศ. 2503 แม้ภาคบริการจะเป็นภาคที่สร้างรายได้ใกล้เคียงกับภาคเกษตรกรรมในช่วงนั้น แต่สัดส่วนการจ้างงานในภาคบริการคิดเป็นร้อยละ 14 เท่านั้น สำหรับภาคอุตสาหกรรมซึ่งมีการเติบโตค่อนข้างจำกัด ส่วนหนึ่งมีผลเนื่องมาจากการเติบโตของภาคเกษตรที่มีลักษณะการขยายพื้นที่เพาะปลูกเข้าไปในป่าสงวน ส่งผลให้ความหนาแน่นของประชากรต่ำและ

อุตสาหกรรมไม่สามารถขยายตัวได้ เนื่องจากตลาดมีขนาดเล็กมาก ด้วยเหตุนี้ การจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมจึงมีส่วนเพียงร้อยละ 4 ของการจ้างงานรวมเท่านั้น

หากพิจารณาข้อมูลในปี พ.ศ. 2551 แม้ว่าภาคเกษตรกรรมจะมีสัดส่วนการจ้างงานสูงที่สุดคือ ร้อยละ 39.7 รองลงมาคือ ภาคบริการ ร้อยละ 39.1 และภาคอุตสาหกรรม ร้อยละ 21.2 แต่สัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมมีแนวโน้มลดลงโดยตลอด ในขณะที่สัดส่วนการจ้างงานในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการมีแนวโน้มสูงขึ้นโดยตลอด ดังแสดงในรูปที่ 5.1 โดยสาขาของภาคอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูงที่สุดคือ สาขาก่อสร้าง และการผลิต ตามลำดับ สาขาของภาคบริการที่มีการขยายตัวสูงที่สุด คือ สาขาโรงแรมและภัตตาคาร และการขายส่ง การขายปลีก และการซ่อมแซมยานยนต์ ตามลำดับ ทั้งนี้ แนวโน้มการหดตัวของการสัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมนี้เกิดขึ้นเช่นเดียวกันหากเราแยกพิจารณาเฉพาะแรงงานชายและแรงงานหญิง แต่การลดลงของสัดส่วนการจ้างงานของแรงงานหญิงในภาคเกษตรกรรมจะมากกว่าของแรงงานชาย นั่นคือ ลดลงจากร้อยละ 64.5 ในปี พ.ศ. 2533 เหลือร้อยละ 38 ในปี พ.ศ. 2551 ในขณะที่แรงงานชายลดลงจากร้อยละ 62.5 ในปี พ.ศ. 2533 เหลือร้อยละ 42 ในปี พ.ศ. 2551

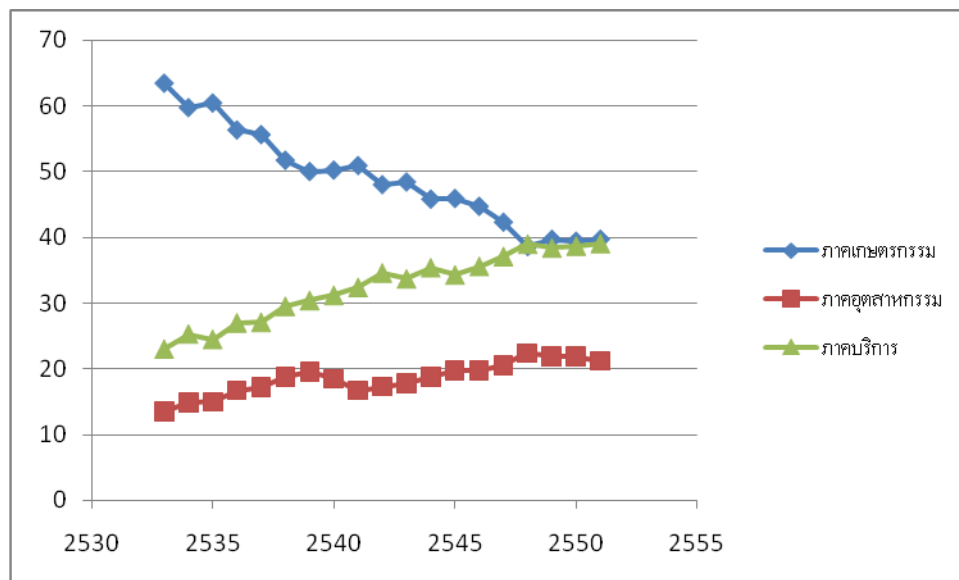
หากเปรียบเทียบสัดส่วนการจ้างงานตามอุตสาหกรรมกับประเทศอื่นๆ ในปี พ.ศ. 2543 พบว่าประเทศไทยมีอัตราการจ้างงานจำแนกตามอุตสาหกรรมใกล้เคียงกับค่าเฉลี่ยของอัตราการจ้างงานจำแนกตามอุตสาหกรรมทั่วโลก โดยประเทศไทยมีส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมเท่ากับร้อยละ 42.3 เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยทั่วโลกร้อยละ 42.8 ภาคอุตสาหกรรมร้อยละ 20.5 เทียบกับร้อยละ 20.3 และภาคบริการร้อยละ 37.1 เทียบกับร้อยละ 36.9 แต่ภาคบริการของไทยมีส่วนค่อนข้างใหญ่เมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ในเอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และเอเชียใต้ที่มีสัดส่วนการจ้างงานในภาคบริการร้อยละ 18.7 ร้อยละ 35.4 และร้อยละ 24.2 ตามลำดับ สำหรับภาคเกษตรกรรม ประเทศไทยก็มีส่วนการจ้างงานต่ำกว่าประเทศในเอเชียตะวันออก (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 57.7) เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 44.3) และเอเชียใต้ (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 62.2) และสำหรับภาคอุตสาหกรรมนั้น มีส่วนใกล้เคียงกับเอเชียตะวันออก (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 23.6) และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 20.3) แต่สูงกว่าเอเชียใต้ (ที่มีสัดส่วนร้อยละ 13.7)

หากพิจารณาในระดับจังหวัด จากข้อมูลปี พ.ศ. 2551 จังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรมสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ นราธิวาส (ร้อยละ 58) พังงา (ร้อยละ 55) กระบี่ (ร้อยละ 53) ชุมพร (ร้อยละ 52) และสตูล (ร้อยละ 50) และจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรมต่ำที่สุด 5

อันดับแรก คือ กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 0.20) สมุทรปราการ (ร้อยละ 0.78) อุรุยา (ร้อยละ 2.56) ปทุมธานี (ร้อยละ 2.94) และนนทบุรี (ร้อยละ 2.97) ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรม สูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ สมุทรสาคร (ร้อยละ 89) ระยอง (ร้อยละ 88) อุรุยา (ร้อยละ 87) ฉะเชิงเทรา (ร้อยละ 79) และปทุมธานี (ร้อยละ 79) และจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคอุตสาหกรรม ต่ำที่สุด 5 อันดับแรก คือ นราธิวาส (ร้อยละ 8) ตราด (ร้อยละ 10) พังงา (ร้อยละ 10) นครพนม (ร้อยละ 10) และพัทลุง (ร้อยละ 10) ส่วนจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคบริการสูงที่สุด 5 อันดับแรก ได้แก่ ภูเก็ต (ร้อยละ 80) กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 73) อุบลราชธานี (ร้อยละ 68) ศรีสะเกษ (ร้อยละ 66) และสกลนคร (ร้อยละ 65) และจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคบริการต่ำที่สุด 5 อันดับแรก คือ สมุทรสาคร (ร้อยละ 8) ระยอง (ร้อยละ 9) อุรุยา (ร้อยละ 11) ฉะเชิงเทรา (ร้อยละ 14) และลำพูน (ร้อยละ 19)

รูปที่ 5.1

อัตราการจ้างงานจำแนกตามอุตสาหกรรม, 2533-2551

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจกำลังแรงงาน ไตรมาสที่ 3 ปี พ.ศ. 2533-2551

6. การย้ายถิ่นของคนไทยภายในประเทศ

การย้ายถิ่นของคนไทยมีลักษณะเป็นการย้ายถิ่นชั่วคราวมากกว่าการย้ายอย่างถาวร แม้ว่าแนวโน้มของผู้อพยพย้ายถิ่นประเภทหลังจะเพิ่มขึ้นก็ตาม รูปแบบการย้ายถิ่นของประชากรไทย มีทั้งการย้ายถิ่นข้ามเขตเกินกว่าหนึ่งจังหวัด เช่น จากจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเข้ากรุงเทพฯ การย้ายถิ่นไปยังจังหวัดที่อยู่ใกล้เคียง เช่น จากลำพูนไปเชียงใหม่ ภูเก็ตไปสงขลา ปัตตานีไปยะลา และการอพยพย้ายถิ่นจากจังหวัดที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯ เข้าสู่กรุงเทพฯ เช่น จากสมุทรสาคร สมุทรสงคราม สมุทรปราการ นครนายก และนครปฐมเข้าสู่กรุงเทพฯ

ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า สาเหตุที่ทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นนั้นมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนี้ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลผลักดันให้ประชากรย้ายออก ได้แก่ ภูมิลำเนาเดิมประสบปัญหาความแห้งแล้งขาดแคลนน้ำโดยเฉพาะในฤดูแล้ง เช่น ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์เพาะปลูกไม่ได้ การขาดแคลนโรงงานอุตสาหกรรมในชนบท เป็นต้น ส่วนปัจจัยทางเศรษฐกิจที่มีผลดึงดูดให้ประชากรย้ายเข้า ได้แก่ การขยายพื้นที่เพื่อเกษตรกรรมและโครงการชลประทานที่สร้างขึ้นทำให้ปลูกพืชได้ผลผลิตสูงขึ้น และการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม การค้า และการคมนาคม ย่อมทำให้ประชากรย้ายถิ่นจากชนบทเข้าไปในเขตเมืองและเขตกรุงเทพฯ เพื่อหางานทำมากขึ้น

ส่วนปัจจัยทางสังคมที่มีผลผลักดัน ได้แก่ การเพิ่มประชากรในชนบทมีผลให้ที่ดินมีจำกัด ทำให้ต้องอพยพย้ายจากถิ่นเดิมไปถิ่นอื่น และการที่ชาวนาไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตนเอง ทำให้ไม่มีความผูกพันกับที่ดินที่ตนทำกิน ซึ่งพบมากในบริเวณที่ราบภาคกลาง และความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ซึ่งเกิดจากภาวะเศรษฐกิจและการเมืองทำให้ท้องที่บางแห่งมีภัยจากโจรผู้ร้าย ผู้ก่อการร้ายและโจรเรียกค่าไถ่ เช่น บางท้องที่ในภาคใต้ ส่วนปัจจัยทางสังคมที่ผลดึงดูด ได้แก่ การอพยพติดตามสามีหรือภรรยา และการพัฒนาทางด้านบริการสังคมต่างๆ ในเมืองใหญ่ๆ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และเป็นที่ตั้งของสถานศึกษาชั้นสูง ทำให้ประชากรวัยทำงานและวัยเรียนย้ายเข้ามาหางานทำและศึกษาต่อมากขึ้น

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ พบว่า ในปี พ.ศ. 2551 มีผู้ย้ายถิ่น² รวม 1.8 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 2.8 ของประชากรทั้งหมด ดังแสดงในรูปที่ 6.1 จะเห็นว่า จำนวนผู้ย้ายถิ่นมีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา จากจำนวนผู้ย้ายถิ่น 1.8 ล้านคน เป็นชาย 1 ล้านคน และหญิง 8 หมื่นคน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภาคที่พบผู้ย้ายถิ่นจำนวนสูงที่สุดคือ 6.9 แสนคน คิดเป็นร้อยละ 37.5 ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด และกรุงเทพมหานครมีจำนวนผู้ย้ายถิ่นต่ำที่สุดคือ 6.6 หมื่นคน คิดเป็นร้อยละ 3.6 ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด การย้ายถิ่นภายในภาคเดียวกันมีสัดส่วนร้อยละ 50 ใกล้เคียงกับการย้ายถิ่นระหว่างภาค โดยวัยที่มีการย้ายถิ่นสูงสุดคือ วัยทำงาน (15-59 ปี) คิดเป็นร้อยละ 87.1 ของผู้ย้ายถิ่นทั้งหมด รองลงมาคือ วัยเด็ก (0-14 ปี) ร้อยละ 11.1 และต่ำในวัยสูงอายุ (60 ปีขึ้นไป) ร้อยละ 1.8 และเหตุผลของการย้ายถิ่นที่มีสัดส่วนสูงที่สุดคือ เหตุผลด้านครอบครัว อันได้แก่ ย้ายกลับภูมิลำเนา ร้อยละ 26.1 และย้ายติดตามครอบครัว 25.8 รองลงมาคือ เหตุผลด้านการงาน คือหางาน ร้อยละ 10.7 และเปลี่ยนงาน ร้อยละ 5.1

โดยผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในวัยทำงาน (อายุ 15 ปีขึ้นไป) มีจำนวนทั้งสิ้น 1.6 ล้านคน ในจำนวนนี้สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 27 รองลงมาคือ ประถมศึกษา ร้อยละ 25.5 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 19.4 อุดมศึกษา ร้อยละ 14 และต่ำกว่าประถมศึกษา ร้อยละ 11.5 และในจำนวนผู้ย้ายถิ่นที่อยู่ในวัยทำงานนี้เป็นผู้ที่อยู่ในกำลังแรงงานร้อยละ 78.7 และเป็นผู้มีงานทำร้อยละ 74.5 ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 29.7 รองลงมาคือ อาชีพพนักงานบริการ ร้อยละ 16.7 และอาชีพขั้นพื้นฐานในด้านการขายและการให้บริการ ร้อยละ 15.8 ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน ร้อยละ 11.1 รองลงมาคือ เรียนหนังสือ ร้อยละ 5.3

ในปัจจุบัน การย้ายถิ่นของประชากรไทยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นเข้าสู่เขตชนบทมากกว่าเขตเมือง คือ ร้อยละ 69 และร้อยละ 31 ตามลำดับ ดังแสดงในตารางที่ 6.1 และรูปที่ 6.2 ในอดีตการย้ายถิ่นของประชากรไทยส่วนใหญ่เป็นการย้ายถิ่นจากชนบทสู่ชนบท แต่แนวโน้มของการย้ายถิ่นในทิศทางนี้เป็นไปในทางที่ลดลงเรื่อยๆ จากร้อยละ 44 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 31 ในปี พ.ศ. 2551 ในขณะที่การย้ายถิ่นจากเขตเมืองสู่เขตชนบทมีแนวโน้มในทิศทางที่เพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 38 ในปี พ.ศ. 2551 สำหรับการเคลื่อนย้ายจากเขตชนบทสู่เขตเมืองมีสัดส่วนไม่ค่อย

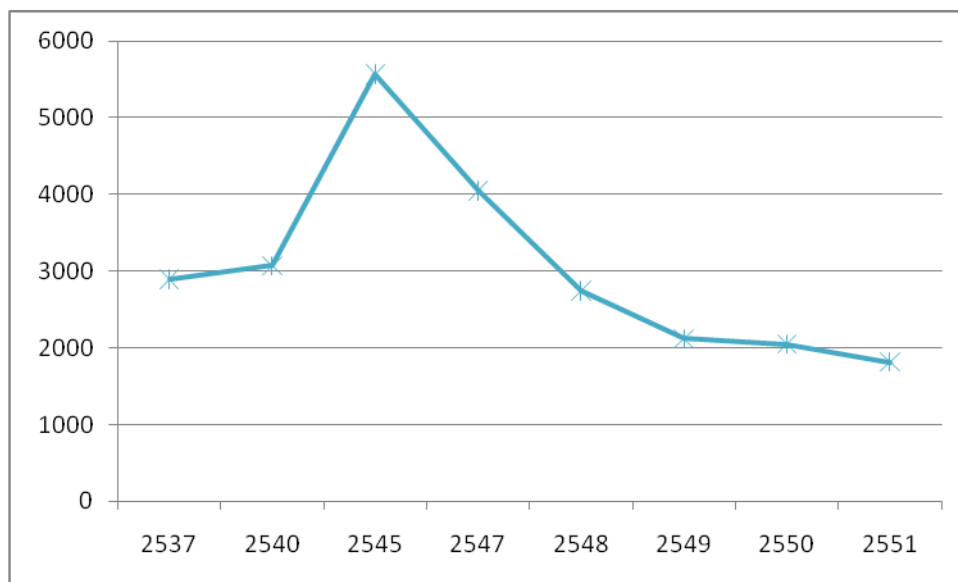
² ผู้ย้ายถิ่นในความหมายของสำนักงานสถิติ หมายถึง ผู้ที่ย้ายสถานที่อยู่อาศัยจากหมู่บ้านหนึ่ง เขตเทศบาลหนึ่ง หรือจากต่างประเทศ ซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยครั้งสุดท้ายมายังอีกหมู่บ้านหนึ่งหรือเขตเทศบาลซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่ปัจจุบันที่กำลังถูกสัมภาษณ์ในช่วงไตรมาสที่ 4 ของแต่ละปี

เปลี่ยนแปลงมากนัก และมีสัดส่วนร้อยละ 15 ซึ่งไม่สูงเมื่อเทียบกับการย้ายถิ่นในรูปแบบอื่น สำหรับการเคลื่อนย้ายจากเขตเมืองสู่เขตเมืองมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 7 ในปี พ.ศ. 2537 เป็นร้อยละ 16 ในปี พ.ศ. 2551

หากพิจารณาตามภูมิภาคของการย้ายถิ่น จะเห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่ย้ายมาจากชนบท คิดเป็นร้อยละ 55.1 ส่วนผู้ย้ายถิ่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมากกว่าร้อยละ 75 ย้ายเข้าเขตชนบท ซึ่งในจำนวนนี้ร้อยละ 53.7 ย้ายมาจากเขตเมือง ในทำนองเดียวกันผู้ย้ายถิ่นในภาคเหนือมากกว่าร้อยละ 75 ย้ายเข้าเขตชนบท และในจำนวนนี้ร้อยละ 40.8 ย้ายมาจากเขตเมือง ส่วนผู้ย้ายถิ่นในภาคใต้ ส่วนใหญ่ย้ายจากชนบทเข้าสู่ชนบทมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.9 และหากพิจารณาการย้ายถิ่นสุทธิ พบว่า สำหรับภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลเป็นบวก หมายความว่า ผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่ทั้งสองภาคนี้มีจำนวนมากกว่าผู้ที่ย้ายออก สำหรับกรุงเทพมหานคร ภาคกลาง และภาคใต้มีผลเป็นลบ หมายถึง ผู้ย้ายถิ่นออกมีจำนวนมากกว่าผู้ย้ายเข้า ดังแสดงในรูปที่ 6.3

จากข้อมูลปี พ.ศ. 2551 จังหวัดที่มีคนย้ายเข้าต่อประชากรสูงที่สุด 5 อันดับแรกคือ สมุทรปราการ (ร้อยละ 7) สุรินทร์ (ร้อยละ 7) นครปฐม (ร้อยละ 6) นครพนม (ร้อยละ 6) และสมุทรสาคร (ร้อยละ 6) จังหวัดที่คนย้ายออกต่อประชากรสูงที่สุด คือ ภูเก็ต (ร้อยละ 11) ระยอง (ร้อยละ 8) สมุทรสาคร (ร้อยละ 8) ชลบุรี (ร้อยละ 7) และสมุทรปราการ (ร้อยละ 7) ส่วนจังหวัดที่มีการย้ายเข้าสุทธิต่อประชากรสูงที่สุด คือ สุรินทร์ (ร้อยละ 6) ชัยภูมิ (ร้อยละ 4) นครพนม (ร้อยละ 4) หนองบัวลำพู (ร้อยละ 4) และกำแพงเพชร (ร้อยละ 3) และจังหวัดที่มีการย้ายออกสุทธิต่อประชากรสูงที่สุด คือ ภูเก็ต (ร้อยละ 6) ระยอง (ร้อยละ 4) ชลบุรี (ร้อยละ 2) สมุทรสาคร (ร้อยละ 2) และสิงห์บุรี (ร้อยละ 2)

รูปที่ 6.1
จำนวนผู้ย้ายถิ่นรวมในช่วงปี พ.ศ. 2537-2551 (หน่วย: พันคน)

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

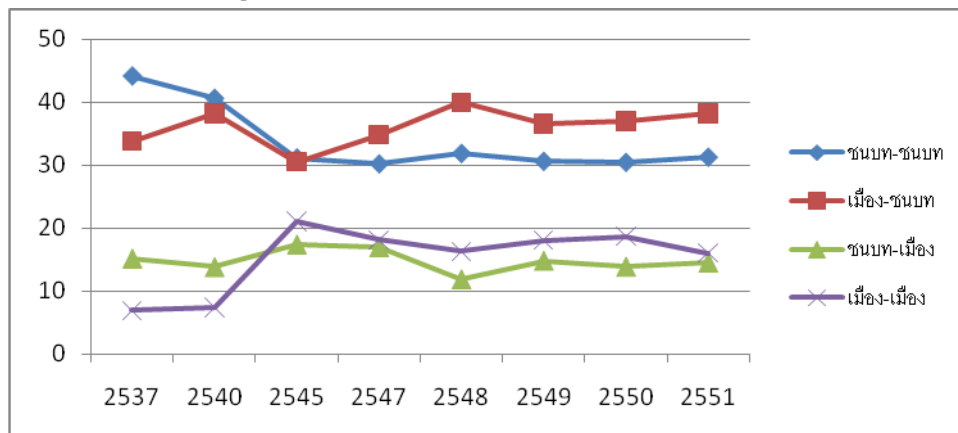
ตารางที่ 6.1
จำนวนผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามกระแสนการย้ายถิ่นในช่วงปี พ.ศ. 2537-2551 (หน่วย: พันคน)

	2537	2540	2545	2547	2548	2549	2550	2551
ชนบท-ชนบท	1276.9	1247.4	1732.9	1220.4	874.1	647.6	623.2	566.8
เมือง-ชนบท	976.6	1173.9	1699.9	1408.3	1097.8	773.8	758.4	693.2
ชนบท-เมือง	438.2	424.8	967.6	685.5	327.4	314.3	285.2	263.9
เมือง-เมือง	200.3	226.5	1170.0	733.6	447.9	383.6	383.7	291.4
รวม	2892.0	3072.5	5570.4	4047.8	2747.1	2119.3	2050.5	1815.3

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 6.2

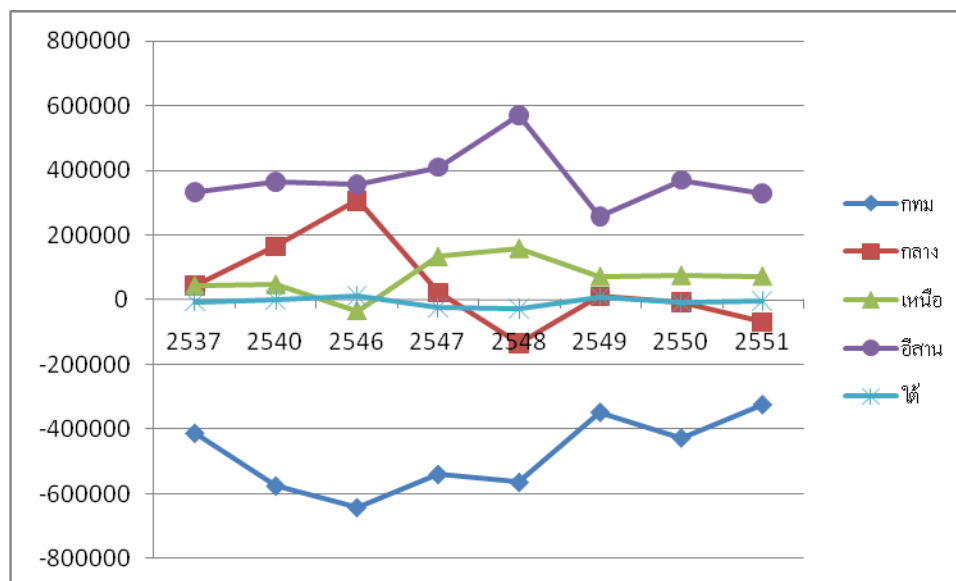
ร้อยละของผู้ย้ายถิ่นจำแนกตามกระแสนการย้ายถิ่นในช่วงปี พ.ศ. 2537-2551

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ตารางที่ 6.3

จำนวนผู้ย้ายเข้าระหว่างภาคในช่วงปี พ.ศ. 2537-2551 จำแนกตามที่อยู่ปัจจุบัน

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ

7. แรงงานต่างด้าวกับการเคลื่อนย้ายแรงงานภายในประเทศ

ดังที่กล่าวข้างต้นว่า งานศึกษาส่วนใหญ่เลือกที่จะศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อตลาดแรงงานในเรื่องค่าจ้างเป็นหลัก โดยละเลยความเป็นไปได้ของผลกระทบต่อการย้ายถิ่นของแรงงานท้องถิ่น ทั้งนี้งานศึกษาของ Borjas (2002) ได้ศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อค่าจ้างของแรงงานที่มีการศึกษาและประสบการณ์การทำงานในระดับต่างๆ แทนที่จะศึกษาผลต่อค่าจ้างของแรงงานในท้องถิ่นต่างๆ เหมือนงานศึกษาก่อนหน้า ซึ่งผลการศึกษาพบว่า แรงงานต่างด้าวที่เพิ่มขึ้นร้อยละ 10 จะส่งผลให้ค่าจ้างลดลงร้อยละ 3 ซึ่งผลกระทบทางลบนี้สูงกว่างานศึกษาที่ผ่านมา ทั้งนี้เพราะการเคลื่อนย้ายแรงงานข้ามระดับการศึกษาและประสบการณ์ทำงานเป็นไปได้อย่างกว้างขวางในพื้นที่ นอกจากนี้ งานศึกษาของ Card (1990) ซึ่งศึกษาถึงผลกระทบของการเข้ามาของแรงงานจากประเทศคิวบาจำนวนมากในรัฐไมอามีของประเทศสหรัฐอเมริกาในปี ค.ศ. 1980 ซึ่งไม่พบว่าส่งผลกระทบต่อค่าจ้างและการจ้างงานของคนไมอามีแต่อย่างใด ผลการศึกษาดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความเป็นไปได้ที่แรงงานต่างด้าวจะส่งผลกระทบต่อการย้ายถิ่นของแรงงานท้องถิ่น Filer (1990) พบว่า การย้ายเข้าของแรงงานต่างด้าว 1 คน เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการย้ายออกของแรงงานท้องถิ่น 1 คน ในส่วนนี้ เราจึงให้ความสนใจที่จะวัดผลกระทบโดยตรงของแรงงานต่างด้าวต่อการเคลื่อนย้ายแรงงานท้องถิ่นในประเทศไทย

7.1 แบบจำลอง

จาก Hatton & Tani (2003) การเปลี่ยนแปลงของการจ้างงานในตลาดแรงงานท้องถิ่น i ซึ่งเป็นตลาดที่มีการแข่งขันสมบูรณ์ ภายใต้ข้อสมมติว่าแรงงานท้องถิ่นกับแรงงานต่างด้าวสามารถทดแทนกันได้สมบูรณ์ สามารถแสดงได้ด้วยแบบจำลองดังต่อไปนี้

$$m_i + n_i = \Delta x_i^d - \alpha \Delta w_i + v_i \quad (1)$$

โดยที่ $m_i = \Delta M_i / (M_i + N_i)$ คือ การเติบโตของการจ้างแรงงานต่างด้าวเมื่อเทียบกับการจ้างงานทั้งหมด $n_i = \Delta N_i / (M_i + N_i)$ คือ การเติบโตของการจ้างแรงงานท้องถิ่นเมื่อเทียบกับการจ้างงานทั้งหมด Δx_i^d คือ ปัจจัยที่ทำให้อุปสงค์แรงงานย้ายตำแหน่ง Δw_i คือ การเปลี่ยนแปลงใน $\log$ ของ

ระดับค่าจ้าง พารามิเตอร์ α วัดความยืดหยุ่นของอุปสงค์แรงงานต่อค่าจ้าง และ v_i คือ ความผิดพลาดของแบบจำลอง

การเติบโตของการจ้างแรงงานต่างด้าวขึ้นอยู่กับค่าจ้างโดยเปรียบเทียบของท้องถิ่น และปัจจัยอื่นๆ ที่ส่งผลต่อการเข้ามาของแรงงานต่างด้าวของท้องถิ่น i เช่น จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ และสภาพเศรษฐกิจ ดังนี้

$$m_i = \beta_1(w_i - w^n) + \beta_2 z_i + u_i \quad (2)$$

โดยที่ w^n คือ $\log$ ของค่าจ้างเฉลี่ยของประเทศ, z_i คือ ปัจจัยอื่นๆ ในระดับท้องถิ่นที่ส่งผลต่อการจ้างแรงงานต่างด้าว และ u_i คือ ความผิดพลาดของแบบจำลอง

ในทำนองเดียวกัน อัตราการเติบโตของปริมาณอุปทานแรงงานท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับค่าจ้างโดยเปรียบเทียบของท้องถิ่นและปริมาณการย้ายเข้ามาของแรงงานต่างด้าว ซึ่งมีผลกระทบทางลบกับการย้ายเข้าของแรงงานท้องถิ่น เพราะแรงงานต่างด้าวอาจส่งผลให้ค่าจ้างลดต่ำลง ราคาที่อยู่อาศัยแพงขึ้น เกิดความแออัดขัดเคียด หรืออาชญากรรมที่สูงขึ้น ดังแสดงในสมการที่ (3)

$$n_i = \gamma_1(w_i - w^n) - \gamma_2 m_i + e_i \quad (3)$$

จากสมการที่ (1) และ (3) เราสามารถเขียนได้ว่า

$$n_i = \frac{\gamma_1 \Delta x_i^d}{\alpha + \gamma_1} - \frac{\alpha \gamma_1 (w^n - w_i)}{\alpha + \gamma_1} + \frac{\gamma_1 v_i + \alpha e_i}{\alpha + \gamma_1} - \frac{(\gamma_1 + \alpha \gamma_2) m_i}{\alpha + \gamma_1} \quad (4)$$

เราสามารถดัดแปลงสมการที่ (4) เพื่อใช้ในการประมาณการเคลื่อนย้ายแรงงานระหว่างท้องถิ่น 2 ท้องถิ่นได้ ดังนี้

$$n_{ij} = \lambda(x_j - x_i) - \phi(w_j - w_i) - \varphi(m_j - m_i) + \varepsilon_{ij} \quad (5)$$

โดยที่ n_{ij} คือ การเติบโตของการจ้างแรงงานท้องถิ่นที่เคลื่อนย้ายจากท้องถิ่น i สู่อื่นๆ j เมื่อเทียบกับการจ้างงานเฉลี่ยระหว่างสองท้องถิ่น $(x_j - x_i)$ คือ ความแตกต่างของตัวแปรที่มีผลต่อการย้ายถิ่นของแรงงานระหว่างท้องถิ่น i และ j โดยที่ $(w_j - w_i)$ คือ ความแตกต่างของค่าจ้างระหว่างท้องถิ่น

i และ j และ $(m_j - m_i)$ คือ ความแตกต่างของจำนวนแรงงานต่างด้าวระหว่างท้องถิ่น i และ j ต่อการจ้างงานเฉลี่ยระหว่างสองท้องถิ่น

7.2 วิธีการศึกษาและข้อมูล

เราจะประมาณสมการที่ (5) โดยใช้จังหวัดของประเทศไทยเป็นหน่วยวิเคราะห์ ข้อมูลที่ใช้เป็นข้อมูลระดับทุติยภูมิมีรายละเอียดดังแสดงไว้ในตารางที่ 7.1 ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. ตัวแปรตามในสมการที่ (5) คือ จำนวนประชากรไทยย้ายเข้าสู่พื้นที่ของแต่ละจังหวัดในปี พ.ศ. 2547
2. ตัวแปรอิสระที่สำคัญในสมการที่ (5) คือ ความแตกต่างของจำนวนแรงงานต่างด้าวในแต่ละจังหวัด เนื่องจากตัวแปร m_i มีความสัมพันธ์กับความผิดพลาดในสมการที่ (5) ดังนั้น จึงจำเป็นต้อง instrument m_i โดยเราจะ instrument m_i ด้วยระยะทางจากชายแดนถึงจังหวัด รายได้ต่อหัวของจังหวัด และอัตราการว่างงาน ด้วยเหตุผลว่า แรงงานต่างด้าวมักกระจุกตัวอยู่จำนวนมากในพื้นที่ใกล้ชายแดนและในจังหวัดที่มีรายได้สูงและอัตราการว่างงานต่ำ อย่างไรก็ตาม เนื่องจากประเทศไทยไม่มีข้อมูลจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แท้จริง เราจึงจำเป็นต้องใช้จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มาขึ้นทะเบียนในแต่ละจังหวัดในปี พ.ศ. 2547 เป็นตัวแทน (Proxy) ภายใต้ข้อสมมติว่า จำนวนแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนมีสัดส่วนเดียวกันกับจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แท้จริงในจังหวัด ทั้งนี้ การขึ้นทะเบียนแรงงานต่างด้าวในปี พ.ศ. 2547 ถือเป็นการขึ้นทะเบียนทั่วประเทศไม่จำกัดสาขาอาชีพครั้งใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และตามกฎหมายแล้วแรงงานต่างด้าวขึ้นทะเบียนในจังหวัดใด จะสามารถทำงานได้เพียงในจังหวัดนั้นเท่านั้น ไม่สามารถทำงานในจังหวัดอื่นได้
3. ตัวแปรอิสระอื่นๆ อ้างอิงจากงานศึกษาของมนตรี พิริยะกุล (2549) ปัจจัยที่กำหนดการย้ายถิ่น (Determinants of migration) ซึ่งมีมากมาย และสามารถจำแนกได้เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม และภูมิศาสตร์ โดยการย้ายถิ่นมักเกิดขึ้นมากในพื้นที่ที่มีคนหนุ่มสาวอยู่ในสัดส่วนสูงมาก (Vermeulen, 2003) โดยย้ายถิ่นไปเพื่อศึกษาต่อหรือเพราะสำเร็จการศึกษาแล้วจึงย้ายถิ่นไปหางานทำ นอกจากนี้ จำนวนประชากรในพื้นที่ต้นทางและพื้นที่ปลายทางก็มีผลต่อการย้ายถิ่นด้วย (Mare & Timmins, 2000) ในพื้นที่ที่มีคนมาก ประชากรต่อพื้นที่สูง แออัดมาก ก็มีผลให้ย้ายออกมาก แต่ก็อาจมีเหตุอื่น เพราะประชากรมากหมายถึงเครือข่ายทางสังคมใหญ่ และมีอุปสงค์สูง นอกจากนี้ ระยะทางก็เป็นปัจจัยที่สำคัญสำหรับการย้ายถิ่น (Conway & Heutenville, 2001; Mare & Timmins, 2002) ระยะทางใกล้ก็จะทำให้การย้ายถิ่นง่ายขึ้น ในขณะที่ความเป็นเมืองซึ่งหมายถึงสัดส่วน

ประชากรในเขตเมืองมีผลเหนี่ยวนำให้ย้ายออกและดึงดูดให้ย้ายเข้า (Brown, 1997) ความยากจนจะเหนี่ยวนำการย้ายออก (Reisinger, 2003) เพราะคนจนจะย้ายออกลำบากเนื่องจากไม่สามารถรับภาระเรื่องค่าใช้จ่ายในการย้ายถิ่นได้ (Skeldon, 2003) และอาจจะมีปัญหาไม่มีเครือข่ายทางสังคมเพียงพอ อย่างไรก็ตาม ความยากจนก็เป็นสาเหตุสำคัญให้เกิดการย้ายออกจากพื้นที่ นอกจากนี้ ค่าครองชีพ รายได้ (Todaro, 1976) การมีงานทำ การไม่มีงานทำ และตำแหน่งงานใหม่ ก็เป็นปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีอิทธิพลให้เกิดการย้ายถิ่นอีกด้วย นอกจากนี้ ปัจจัยทางสังคม ได้แก่ การศึกษา (Brown, 1997) อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร อัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร (Cushing, 2002a) ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และความหนาแน่นถนน (Andrienko & Guriev, 2003) ก็มีอิทธิพลต่อการย้ายถิ่นเช่นกัน

สำหรับงานศึกษานี้ ตัวแปรควบคุมที่ใช้ในการประมาณสมการที่ (5) ได้แก่ ระยะทางระหว่างจังหวัด พรมแดนติดต่อระหว่างจังหวัด จำนวนผู้ย้ายถิ่นจากพื้นที่ต้นทางเข้าสู่พื้นที่ปลายทางในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ อัตราส่วนตัวแปรของพื้นที่ต้นทางและปลายทาง ต่อไปนี้คือ จำนวนประชากร สัดส่วนประชากรอายุ 15-24 ปี สัดส่วนประชากรอายุ 25-34 ปี สัดส่วนคนจน รายได้ต่อหัว ค่าครองชีพ ความเป็นเมือง พื้นที่ของจังหวัด สัดส่วนแรงงานในภาคอุตสาหกรรม อัตราการว่างงาน ระดับการศึกษา อัตราส่วนแพทย์ต่อประชากร อัตราส่วนเตียงคนไข้ต่อประชากร และอัตราครีอาญาที่ตำรวจจับได้ ซึ่งเราใช้ข้อมูลปี พ.ศ. 2547 ยกเว้น จำนวนผู้ย้ายถิ่นเข้าในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ ที่ใช้ปี พ.ศ. 2543

7.3 ผลการศึกษา

สำหรับผลการประมาณการย้ายถิ่นแบบคู่จังหวัดตามสมการที่ (5) ดังแสดงในตารางที่ 7.2 พบว่า แรงงานต่างด้าวมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับการย้ายเข้าสู่สิทธิระหว่างคู่จังหวัดของประชากรไทยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้งก่อนและหลังจากการเพิ่มตัวแปรควบคุมต่างๆ ดังแสดงในคอลัมน์ที่ 2 และ 3 ตามลำดับ แสดงว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวมากจะมีจำนวนประชากรไทยย้ายเข้าสู่สิทธิมากด้วย โดยการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวร้อยละ 1 จะมีผลให้มีประชากรไทยย้ายเข้าสู่จังหวัดสิทธิร้อยละ 0.13

ส่วนตัวแปรอื่นๆ ที่กำหนดการย้ายถิ่นระหว่างคู่จังหวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ได้แก่ ตัวแปรระยะทาง และตัวแปรพรมแดน โดยการย้ายถิ่นจะย้ายในระยะใกล้โดยเฉพาะระหว่างจังหวัดเพื่อนบ้าน ยิ่งไกลออกไปจะย้ายลดลง สำหรับตัวแปรรายได้ พบว่า รายได้ในพื้นที่ปลายทางมีอิทธิพลในการดึงดูดให้ย้ายเข้า หรืออีกนัยหนึ่งคือ มีผลยับยั้งไม่ให้ย้ายออก ซึ่งหมายความว่า ยิ่ง

ประชาชนมีรายได้มากจะย้ายออกน้อยลง นอกจากนี้ ยังพบว่า ค่าครองชีพซึ่งวัดด้วยความหนาแน่นประชากรสูงมีผลยับยั้งการย้ายออก ซึ่งอาจเป็นผลจากการที่ความหนาแน่นประชากรสูงส่งผลให้ความต้องการซื้อสูง ประชากรจึงสามารถขายสินค้าและบริการได้มาก และอาจยังแสดงถึงการมีเครือข่ายทางสังคมที่สูงกว่าอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ย้ายถิ่นจะย้ายออกมากถ้าจังหวัดนั้นมีสัดส่วนคนหนุ่มสาวและมีอัตราการว่างงานสูง แต่จะย้ายเข้ามาถ้าจังหวัดนั้นมีจำนวนประชากรมาก และประชาชนที่มีการศึกษาสูง ส่วนตัวแปรอื่นๆ ไม่มีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติต่อการย้ายถิ่น จึงไม่ได้แสดงไว้ในผลไว้ในตาราง

ตารางที่ 7.1
ตัวแปร ที่มาของข้อมูล และ อ้างอิงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ตัวแปร	ที่มา	อ้างอิง
จำนวนผู้ย้ายเข้าสุทธิ	สำนักงานสถิติฯ	
จำนวนแรงงานต่างด้าว	กระทรวงแรงงาน	Card 2001; Kritz & Gurak 2001; Card & Di Nardo, 2000
ระยะทางระหว่างจังหวัด	กรมทางหลวง	Andrienko & Guriev, 2003; Brown, 1997; Goetz, 1999; Mare & Timmins, 2000; Vermeulen, 2003
1=เป็นจังหวัดติดกัน, 0=ไม่ติด	แผนที่ประเทศไทย	Wall, 2001
จำนวนประชากรในจังหวัดต้นทาง	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003; Brown, 1997; Goetz, 1999; Mare & Timmins, 2000; Vermeulen, 2003
จำนวนประชากรในจังหวัดปลายทาง	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003; Brown, 1997; Goetz, 1999; Mare & Timmins, 2000; Vermeulen, 2003
จำนวนแรงงานย้ายถิ่นก่อนหน้านี้นี้ที่จังหวัดปลายทาง	สำนักงานสถิติฯ	Cushing, 2002a; Preush, 1999; Rebhun, 2003
ร้อยละของประชากรวัย 15-24 ในจังหวัดต้นทาง	สำนักงานสถิติฯ	Mare & Timmins, 2000; Vermeulen, 2003

ตัวแปร	ที่มา	อ้างอิง
ร้อยละของประชากรวัย 25-34 ในจังหวัดต้นทาง	สำนักงานสถิติฯ	Mare & Timmins, 2000; Vermeulen, 2003
ร้อยละของประชากรที่มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน	สภาพัฒนาฯ	Andrienko & Guriev, 2003; De Jong & Graefe, 2002; Skeldon, 2003; De Haan, 2000
รายได้จังหวัดต่อหัว	สำนักงานสถิติฯ	Cebula & Belton, 1994; Rosenbluth, 1996; Preuhs, 1999; Gurak & Kritz, 2000
ค่าครองชีพ (ใช้ความหนาแน่นของประชากร)	สำนักงานสถิติฯ	Blanciforti & Kranner, 1997; Giannetti, 2001; Wall, 2001
จำนวนประชากรในเขตเทศบาล	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003; Dang et al., 1996
พื้นที่ของจังหวัดต้นทาง	สำนักงานสถิติฯ	Mare & Timmins, 2000
อัตราการว่างงาน	สำนักงานสถิติฯ	Cushing, 2002b
ร้อยละของแรงงานนอกภาคเกษตร	กรมการจัดหางาน	Dang et al., 1996; Gurak & Kritz, 2000
จำนวนปีโดยเฉลี่ยที่ได้รับการศึกษา	สำนักงานสถิติฯ	Brown, 1997; Kritz, 2000; Kerr, Mare, Power & Timmins, 2001; Andrienko & Guriev, 2003
อัตราแพทย์ต่อประชากร	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003
จำนวนเตียงต่อประชากร	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003
อัตราคีดอญาที่จับกุมได้	สำนักงานสถิติฯ	Andrienko & Guriev, 2003

ตารางที่ 7.2

สัมประสิทธิ์ของสมการถดถอยประชากรย้ายเข้าสู่พื้นที่ระหว่างจังหวัด

ตัวแปรอิสระ	สัมประสิทธิ์	สัมประสิทธิ์
อัตราส่วนจำนวนแรงงานต่างด้าว	1.04 (0.00)	0.13 (0.02)
อัตราส่วนจำนวนประชากรอายุ 15-24 ปี (log)		-7.15 (0.00)
อัตราส่วนจำนวนประชากรอายุ 23-35 ปี (log)		-4.57 (0.02)
ระยะทางระหว่างจังหวัด		-0.43 (0.00)
พรมแดน		0.96 (0.00)
อัตราส่วนจำนวนประชากร		1.30 (0.00)
อัตราส่วนรายได้		0.73 (0.00)
อัตราส่วนความหนาแน่นประชากร		0.001 (0.00)
อัตราส่วนจำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ย		2.21 (0.00)
อัตราส่วนการว่างงานระหว่างจังหวัด		-8.65 (0.02)
ค่าคงที่	-5.30 (0.00)	-14.70 (0.00)
n	2216	2126
Adj. R ²	0.26	0.50

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า p-value

8. แรงงานต่างด้าวกับโครงสร้างการผลิตและการจ้างงาน

8.1 กรอบความคิดทางทฤษฎี

การพัฒนาประเทศตามแบบจำลองของ Lewis (1954) ที่สมมติให้ระบบเศรษฐกิจมีสองภาค คือ ภาคเกษตรกรรมและภาคอุตสาหกรรม ประเทศเริ่มต้นด้วยการที่แรงงานส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรมซึ่งมีแรงงานส่วนเกิน ส่งผลให้ผลิตภาพของแรงงานอยู่ในระดับต่ำ เมื่อมีการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมเกิดขึ้น ก็จะดูดซับเอาแรงงานส่วนเกินจากภาคเกษตรกรรมให้เคลื่อนย้ายไปยังภาคอุตสาหกรรม โดยในช่วงแรกค่าจ้างในภาคอุตสาหกรรมยังอยู่ในระดับต่ำ เพราะแรงงานที่ใช้เป็นแรงงานส่วนเกินที่ไม่ได้สร้างผลผลิตมากนักในภาคเกษตรกรรม ในช่วงนี้ภาคอุตสาหกรรมจึงเติบโต

อย่างรวดเร็วด้วยการใช้แรงงานราคาถูก แต่เมื่อแรงงานส่วนเกินในภาคเกษตรกรรมเริ่มมีจำนวนน้อยลง จะส่งผลให้ค่าจ้างเพิ่มสูงขึ้น การเติบโตของภาคอุตสาหกรรมจึงไม่สามารถอาศัยแรงงานราคาถูกได้อีกต่อไป จำเป็นต้องหันไปใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีแทน ดังนั้น ภายใต้แบบจำลองนี้ การเข้ามาของแรงงานต่างด้าวจะเป็นเสมือนหนึ่งว่าแรงงานส่วนเกินมีปริมาณมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อภาคอุตสาหกรรมจากการที่ยังสามารถจ้างแรงงานในราคาถูกและสามารถขยายขนาดต่อไปได้ ถือเป็น การต่ออายุหรือยืดเวลาการใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีทดแทนแรงงาน แต่ก็ส่งผลเสียต่อการยกระดับค่าจ้างของคนในภาคเกษตรกรรม

อย่างไรก็ดี แบบจำลอง Heckscher-Ohlin ทำนายว่า ในกรณีที่มีสินค้า 2 ชนิด คือ สินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้น (Labor-intensive goods) และสินค้าที่ใช้ทุนเข้มข้น (Capital-intensive goods) และปัจจัยการผลิต 2 ชนิด คือ แรงงาน (Labor) และทุน (Capital) ประเทศที่มีปัจจัยแรงงานอุดมสมบูรณ์จะส่งออกสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นและนำเข้าสินค้าที่ใช้ทุนเข้มข้น ส่วนประเทศที่มีปัจจัยทุนมาก ก็จะส่งออกสินค้าที่ใช้ทุนเข้มข้นและนำเข้าสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้น นอกจากนี้ ตามทฤษฎี Rybcznski การเพิ่มขึ้นของแรงงานจะส่งผลให้ประเทศผลิตสินค้าที่ใช้แรงงานเข้มข้นมากขึ้น และผลิตสินค้าที่ใช้ทุนเข้มข้นลดลง ตัวอย่างเช่น การเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวไร้ฝีมือจะส่งผลให้เกิดการขยายตัวของภาคการผลิตและการส่งออกสินค้าที่ใช้แรงงานไร้ฝีมือ เช่น สินค้าประเภทสิ่งทอและอาหารแช่แข็ง ในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดการหดตัวของภาคการผลิตและการส่งออกสินค้าที่ใช้ทุนหรือแรงงานมีฝีมือเข้มข้น เช่น เครื่องจักรและการศึกษา

8.2 วิธีการศึกษาและข้อมูล

เราจะทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานกับแรงงานต่างด้าว โดยใช้สมการถดถอยตัวแปรสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม กับ จำนวนแรงงานต่างด้าวใน 76 จังหวัด และตัวแปรควบคุมอื่นๆ โดยข้อมูลการผลิตและการจ้างงานหาได้จากสำนักงานสถิติแห่งชาติ สำหรับข้อมูลแรงงานต่างด้าวนั้น เนื่องจากประเทศไทยไม่มีสถิติจำนวนแรงงานต่างด้าวที่แท้จริงดังที่กล่าวไว้ข้างต้น งานศึกษานี้จึงใช้จำนวนแรงงานต่างด้าวที่มาขึ้นทะเบียนในแต่ละจังหวัดในปี พ.ศ. 2547 แทน และเนื่องจากตัวแปรแรงงานต่างด้าวมักมีแนวโน้มจะมีความสัมพันธ์กับความผิดพลาด เราจึง instrument ตัวแปรนี้เช่นเดียวกันกับในส่วนที่ 7.2 ส่วนตัวแปรควบคุมต่างๆ ได้แก่ รายได้ของจังหวัด จำนวนประชากร ระดับการศึกษา ความยากจน และค่าครองชีพ ซึ่งมีแหล่งที่มาดังแสดงไว้ในตารางที่ 7.1 โดยเราจะใช้ข้อมูลสัดส่วนการผลิตและการจ้างงาน

ปี พ.ศ. 2551 และใช้ข้อมูลแรงงานต่างด้าวและตัวแปรควบคุมอื่นๆ ในปี พ.ศ. 2547 แทนที่จะใช้ปี พ.ศ. 2551 ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหา Endogeneity

8.3 ผลการศึกษา

ตารางที่ 8.1 และ 8.2 แสดงผลการประมาณผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม (โดยผลกระทบต่อนอกภาคเกษตรกรรมจะมีผลในทางตรงกันข้าม) จะเห็นได้ว่า แรงงานต่างด้าวมีความสัมพันธ์ในทางลบกับสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมของจังหวัด กล่าวคือ จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวจำนวนมาก จะมีสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมต่ำ โดยการเพิ่มขึ้นของแรงงานต่างด้าวร้อยละ 1 มีผลให้สัดส่วนการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมของจังหวัดลดลงร้อยละ 0.01 และ 0.02 ตามลำดับ

ส่วนตัวแปรควบคุมที่มีอิทธิพลทางลบต่อสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรม คือ รายได้ จำนวนประชากร ระดับการศึกษา ความยากจน และค่าครองชีพ นั่นคือ จังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรมสูง จะมีรายได้ต่ำ จำนวนประชากรน้อย ระดับการศึกษาของประชากรต่ำ ความยากจนน้อย และค่าครองชีพต่ำ และตัวแปรควบคุมที่มีอิทธิพลทางลบต่อสัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ รายได้ ระดับการศึกษา และค่าครองชีพ นั่นคือ จังหวัดที่มีสัดส่วนการจ้างงานสูง จะมีรายได้ต่ำ ระดับการศึกษาสูง และค่าครองชีพต่ำ ส่วนตัวแปรควบคุมที่มีอิทธิพลทางบวกต่อสัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม คือ จำนวนประชากร และความยากจน นั่นคือ จังหวัดที่มีสัดส่วนการจ้างงานในภาคเกษตรกรรมสูง จะมีประชากรมาก และความยากจนสูง

ตารางที่ 8.1

สัมประสิทธิ์ความถดถอยของการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนการผลิตภาคเกษตรกรรม

ตัวแปรอิสระ	สัมประสิทธิ์	สัมประสิทธิ์
แรงงานต่างด้าว	-0.67 (0.00)	-0.01 (0.05)
ประชากร		-0.03 (0.00)
ระดับการศึกษา		-0.01 (0.00)
รายได้		-0.09 (0.00)
ความยากจน		-0.004 (0.00)
ค่าครองชีพ		-0.0002 (0.00)
ค่าคงที่	0.82 (0.00)	1.81 (0.00)
n	76	76
Adj. R ²	0.21	0.43

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า p-value

ตารางที่ 8.2

สัมประสิทธิ์ความถดถอยของการเปลี่ยนแปลงของสัดส่วนแรงงานในภาคเกษตรกรรม

ตัวแปรอิสระ	สัมประสิทธิ์	สัมประสิทธิ์
แรงงานต่างด้าว	-0.11 (0.00)	-0.02 (0.00)
ประชากร		0.05 (0.00)
ระดับการศึกษา		-0.06 (0.00)
รายได้		-0.10 (0.00)
ความยากจน		0.001(0.00)
ค่าครองชีพ		-0.0003 (0.00)
ค่าคงที่	1.45 (0.00)	1.57 (0.00)
N	76	76
Adj. R ²	0.25	0.84

หมายเหตุ ตัวเลขในวงเล็บ คือ ค่า p-value

9. สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะสำหรับงานศึกษาในอนาคต

บทความนี้ศึกษาถึงผลกระทบของแรงงานต่างด้าวต่อการย้ายถิ่นในระดับจังหวัดของประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวมากมีการย้ายเข้าสู่สุทธิของประเทศไทยมากกว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวน้อย ในส่วนของการศึกษาถึงผลกระทบต่อโครงสร้างการผลิตและการจ้างงานในภาคเกษตรกรรม พบว่า จังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวมากจะมีสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรมสูง ซึ่งผลการศึกษาทั้งสองส่วนตรงข้ามกับสมมติฐานที่ตั้งไว้

ผลการศึกษาที่พบว่าจังหวัดที่มีแรงงานต่างด้าวมากมีการย้ายเข้าสู่สุทธิของประเทศไทยมากขึ้นอาจเกิดจากการที่แรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวต่างนิยมเข้าไปทำงานในจังหวัดเดียวกันซึ่งอาจเป็นเพราะจังหวัดเหล่านี้มีอุปสงค์ต่อแรงงานสูง และหากเป็นเช่นนั้น งานศึกษานี้อาจประสบปัญหา Endogeneity ซึ่งเป็นปัญหาทางเศรษฐมิติที่ทำให้ไม่สามารถหาผลกระทบของแรงงานต่างด้าวได้ ส่วนผลการศึกษาที่พบว่า แรงงานต่างด้าวมีอิทธิพลให้สัดส่วนการผลิตนอกภาคเกษตรกรรมขยายตัวนั้น แม้จะขัดแย้งกับแบบจำลองของ Heckscher-Ohlin³ แต่ก็สอดคล้องกับ Lewis (1954) โดยแรงงานต่างด้าวช่วยเพิ่มอุปทานแรงงาน ส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมและบริการสามารถขยายตัวได้ ส่งผลให้สัดส่วนของการผลิตและการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรมสูงขึ้นและภาคเกษตรกรรมต่ำลง แต่ก็อาจเป็นไปได้ที่ทั้งแรงงานไทยและแรงงานต่างด้าวเข้าไปทำงานในจังหวัดที่มีสัดส่วนการผลิตนอกภาคเกษตรกรรมสูง และถ้าเป็นเช่นนั้น ปัญหา Endogeneity ก็เกิดขึ้นเช่นเดียวกัน

ทั้งนี้ หากแรงงานต่างด้าวเข้าไปทำงานคนละประเภทกับแรงงานไทยแม้ว่าจะทำงานอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เช่น แรงงานไทยทำงานในภาคการผลิตที่ต้องใช้ทักษะสูง ส่วนแรงงานต่างด้าวทำงานในอุตสาหกรรมต่อเนื่องซึ่งเป็นภาคการผลิตที่ใช้ทักษะต่ำหรือภาคบริการเพื่อรองรับแรงงานไทยที่ย้ายเข้ามาทำงานในจังหวัดมากขึ้น หรือหากแรงงานทั้งสองประเภทเข้ามาทำงานประเภทเดียวกัน ก็เป็นไปได้ที่พื้นที่ที่แรงงานทั้งสองประเภทเข้าไปทำงานนั้นมีอุปสงค์ต่อแรงงานสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่ที่มีการขยายสัดส่วนการผลิตและการจ้างงานนอกภาคเกษตรกรรมเพื่อดูดซับแรงงานที่เพิ่มขึ้น ทั้งสองกรณีต่างสนับสนุนว่า ทำไมงานศึกษาก่อนหน้าจึงไม่พบว่าแรงงานต่างด้าวมีผลเสียต่อค่าจ้างของแรงงานไทย และสำหรับงานศึกษาในอนาคตควรจะใช้ข้อมูลใหม่ล่าสุดจากการสำมะโน

³ แม้แบบจำลอง Heckscher-Ohlin จะมีประโยชน์และถูกใช้อย่างแพร่หลายในวงการเศรษฐศาสตร์ แต่แบบจำลองนี้มีงานศึกษาเชิงประจักษ์มาสนับสนุนจำนวนน้อยมาก

ประชากรปี พ.ศ. 2553 หาวิธีแก้ไขปัญหา Endogeneity เพื่อทดสอบความสัมพันธ์ดังกล่าวอีกครั้ง และควรศึกษาเจาะลึกลงในระดับอุตสาหกรรม

สำหรับนัยทางนโยบายนั้น ผลการศึกษาชี้ไปในทางที่ว่า แรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในพื้นที่ที่มีความต้องการแรงงานสูง หากไม่มีแรงงานต่างด้าวก็อาจเกิดการขาดแคลนแรงงาน และภาคการผลิตนอกภาคการเกษตรจะไม่สามารถขยายตัวได้ ดังนั้น รัฐบาลควรพิจารณานำเข้าแรงงานต่างด้าวในสาขาการผลิตที่มีความจำเป็นต้องใช้แรงงานจริงๆ เพื่อลดแรงกดดันด้านการขาดแคลนแรงงาน และควรกำหนดให้ภาคการผลิตที่ใช้แรงงานต่างด้าวมียุทธศาสตร์ที่จะปรับเปลี่ยนมาใช้เครื่องจักรหรือเทคโนโลยีที่ประหยัดแรงงานได้ในอนาคตเพื่อลดการพึ่งพิงแรงงานต่างด้าวลง

บรรณานุกรม

- กิริยา กุลกลการ, แรงงานต่างด้าวกับการรักษาความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มไทย, หนังสือ Symposium, คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรกฎาคม (2552).
- มนตรี พิริยะกุล, ตัวแบบการย้ายถิ่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, www.ru.ac.th/news/mov.doc
- Andrienko, Yuri & Sergie, Guriev. (2003). *Determinants of Interregional Mobility in Russia: Evidence from Panel Data*. Paper presented at the CEFIR seminar and Russia 2015 conference.
- Blanciforti, Laura A. and Kranner, Edit (1997). *Estimating County Cost of Living Indexes: The Issue of Urban Versus Rural*, West Virginia University, Institute of Resource economics.
- Borjas, G. J. (1994). The Economics of immigration. *Journal of Economic Literature*, 32, 1667-1717.
- Borjas, G. J. (2001). Does Immigration Grease the Wheels of the Labor Market?. *Brookings Papers on Economic Activity*.
- Borjas, G. J. (2003). The Labor Demand Curve Is Downward Sloping: Reexamining the Impact of Immigration on the Labor Market. *Quarterly Journal of Economics*, November 2003, 1335-1374.
- Borjas, G. J. Freeman, R. and L. Katz. (1997) "How Much do Immigration and Trade Affect Labor Market Outcomes?" *Brookings Papers on Economic Activity*, 1997 (1), 1-90
- Brown, Annette N. (1997). *The Economic Determinants of Internal Migration Flows In Russia During Transition*. The Davidson Institute Working Paper Series, University of Michigan Business School, The William Davidson Institute.

- Bryant J. & Rukumnuykit P. (2007) Does Immigration to Thailand Reduce the Wages of Thai Workers? Labor Migration in the Greater Mekong Sub-region. June 2007.
- Butcher, K.F. and D. Card. (1991) "Immigration and Wages: Evidence from the 1980's" *American Economic Review, Papers and Proceedings*, 81 (2), 292-296.
- Card, D. (1990). The Impact of the Mariel Boatlift on the Miami Labor Market. *Industrial and Labor Relations Review*, 43, 245-257.
- Card, D. (2001). Immigrant Inflows, Native Outflows, and the Local Labor Market Impacts of Higher Immigration. *Journal of Labor Economics*, 19, 22-64.
- Card, D, and J. DiNardo, (2000). Do Immigrant Inflows Lead to Native Outflows?. *American Economic Review*.
- Cushing, B. (2002a). *Race, Migration, and the Social Welfare System During the 1950 and 1960s: How Research Can Mislead the Public Debate*. West Virginia University, Regional Research Institute, Department of Economics and, WV.
- Cushing, B. (2002b). *The Role of Welfare and Space in the Migration of the Poor*. Paper presented at the 4th Annual Meeting of the Southern Regional Science Association, Arlington, VA.
- Dang, Ahn, Goldstein, Sydney & McNally, James. (1996, May 9-11). *Internal Migration and Development in Vietnam*. PSTC Working Paper Presented at the Annual Meeting of Population Association of America, New Orleans. (#96-05).
- De Haan, Arjan. (1998, June). *Likelihoods and Poverty: The Role of Migration. A Critical Review of the Migration Literature*. Paper Prepared for a Workshop on Migration and Sustainable Likelihoods at Sussex.

- De Jong, Gordon F. (1997, March). *Temporary and More Permanent Rural-Urban Migration in Thailand*. Working paper for Presentation at Population Association of American Annual Meeting, Washington, DC. (97-05).
- Goetz, Stephan J. (1999). *Migration and Local Labor Markets*. The Web Book of Regional Science, WVU, Regional Research Institute. Retrieved December 30, 2003 from www.rri.wvu.edu.
- Gurak, D.T. & Kritz, Marry M. (2000). Interstate Migration of US Immigrants: Individual and Contextual Determinants. *Social Forces*, vol: 78 no: 3, p.1017-39.
- Kerr, S., Mare, D., Power, W. & Timmins, J. (2000). *Internal Migration in New Zealand*. Treasury Working Paper 01/04. MOTU Economic and Public Policy Research Trust. New Zealand. Retrieved December 4, 2003 from www.motu.org.nz.
- Kulkolkarn K. & Potipiti T. (2007) *Mmigration, Wages and Unemployment in Thailand*. Chulalongkorn Journal of Economics, vol: 19/1 April 2007, p.1-22.
- Lewis, E. (2005). Immigration, Skill Mix, and the Choice of Technique. Federal Reserve Bank of Philadelphia.
- Mare, D.C. & Timmins, Jason. (2000). *Internal Migration and Regional Adjustment :Some Prelimina issues*. Paper Presented at the Ninth Conference on Labor, Employment and Work, Victoria University of Wellington Institute of Geography.
- Ottaviano, Gianmarco I.P. (2005) The Long run effect of Immigration on Productivity: Theory and Evidence from the U.S
- Quispe-Angoli, M. and M. Zavodny. (2002). The Effect of Immigration on Output Mix, Capital, and Productivity.
- Rebhun, Uzi (2003). The Changing Roles of Human Capital, State Context of Residence, and Ethnic Bonds in Interstate Migration: American Jews 1970-1990. *International Journal of Population Geography*, 9, 3-21.

- Preush, Robert K. (1999). State Policy Component of Interstate Migration in the United States. *Political Research Quarterly*, vol.: 52 no: 3, p 527-47.
- Skeldon, Ronald. (1999). Urbanization and Migration in the ESCAP Region. *Asia Pacific Population Journal*, vol.: 13, no: 1.
- Vermeulen, W. (2003). *Inter-Regional Migration in the Netherlands: An Aggregate Analysis*. Regional Economics and Spatial Analysis Unit CPB, Netherlands Bureau for Economics Policy Analysis.
- Wall, Howard J.(2001) .Voting with Your Feet in the United Kingdom: Using Gross-Migration Rates to Estimate Relative living Standard. Working paper 1999-006A. Federal Reserve Bank of St. Louis.